

УДК 342.951

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-328-332

Віта МОРОЗ
доктор юридичних
наук, доцент

**Анастасія
ЧЕПІЖКО**[©]
ад'юнкнт

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НОРМ ПРАВА ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Досліджено окремі проблемні питання законодавчого регулювання права на вільний доступ до вогнепальної зброї, з'ясовується його природа й правова точка в українському законодавстві. На теперішній час актуальності даного дослідження додає проведення Збройними Силами України, іншими збройними формуваннями оборонної операції на сході України. Тому такі військові дії на території України призводять до значного розповсюдження обігу зброї, а саме – нелегального. Офіційно незареєстрована зброя стає джерелом скоєння злочинів, нещасних випадків, що переважно призводить до летальних наслідків. Тому проблема легалізації обігу зброї, її реєстраційне закріплення та вдосконалення нормативно-правових положень її застосування є актуальною на теперішній час для українського суспільства. У дослідженні проаналізовано правові аспекти законодавчого врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. Здійснено аналіз законопроектів, запропонованих державою для регулювання обігу зброї в Україні. У висновках зазначається про необхідність удосконалення законодавчих положень, які регулюють обіг зброї, та пропонуються та пропозиції щодо їх удосконалення.

***Ключові слова:** зброя, вогнепальна зброя, цивільна зброя, обіг зброї, незаконний обіг зброї, законопроект.*

Постановка проблеми. На сьогодні важливість кримінально-правової боротьби зі злочинами, предметом яких є зброя, зростає у зв'язку із криміногенною ситуацією та проведенням Операції об'єднаних сил на сході України. Тому важливість даного питання пов'язана зі швидким розповсюдженням великої кількості різноманітної зброї, котра перебуває у користуванні осіб, на яких розповсюджується сфера чіткого, законного дотримання норм та правил у сфері дозвільної системи. Прийняття законодавчого акту забезпечить можливість реалізації державними органами заходів, спрямованих на дотримання норм права власниками цивільної вогнепальної зброї. Також слід наголосити, що одним із задекларованих кроків Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року є саме удосконалення законодавчого механізмів регулювання і контролю за обігом і використанням зброї та вибухонебезпечних речовин [5].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання застосування та використання цивільної вогнепальної зброї в Україні завжди були предметом дослідження багатьох вчених. Теоретичним аспектам даного дослідження по забезпеченню дотримання дозвільної системи та сервісної діяльності правоохоронних органів МВС України в різні роки досліджували В. Білоус, В. Глуховеря, С. Гусаров та інші, положення яких допомогли визначити перспективні напрями вирішення окресленої проблематики.

Деякі окремі питання застосування вогнепальної зброї досліджувалися й

© В. Мороз, 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4433-3731>
0675631677@ukr.net

© А. Чепіжко, 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7395-9541>
chepishko19949@gmail.com

вивчалися і зарубіжними вченими, а саме: Б. Перроу та Б. Фаррелл, І. Уразалін, М. Шайдунлін та іншими.

Зокрема, питання змісту державного контролю вивчалися такими науковцями, як О. Андрійко, Д. Бахрах, В. Гарашук, Є. Додін, Л. Коваль, В. Опришко та інші.

З урахуванням того, що тема статті висвітлює положення законопроекту 2021 року, то подібного наукового доробку в українській науці не було.

Мета статті – опрацювання та розкриття головних аспектів законодавчо-правового закріплення норм та правил щодо здійснення органами поліції заходів щодо забезпечення дотримання правил дозвільної системи особами, на які розповсюджується їх сфера адміністративних послуг, опрацювання поданих законопроектів, щодо обігу цивільної вогнепальної зброї та надання пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Україна – єдина держава серед європейських країн, у якій відсутній спеціальний закон щодо правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. А саме наявне в Україні законодавство є дотичним, не відповідає принципу правової визначеності та неузгоджене між собою. Одним із способів захисту сьогодні приватної, комунальної та державної власності, прав особистості, захисту самої людини, її життя, честі й гідності від злочинних посягань є використання для самооборони вогнепальної зброї.

На важливість визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боеприпасів, урегулювання інших, пов'язаних з цим суспільних відносин вказує те, що нині, відповідно до баз даних органів поліції, станом на 1 жовтня 2021 року на території нашої держави зареєстровано 707 117 власників вогнепальної зброї, які мають в особистому користуванні 790 055 одиниць мисливської гладкоствольної та 170 195 одиниць мисливської нарізної і комбінованої зброї. Хочу зазначити, що у власності громадян перебувають майже 220 000 одиниць травматичних пістолетів і револьверів. Тобто громадяни України легально мають право на володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю у загальній кількості більше 1,2 млн. одиниць [6].

Правове урегулювання питань у дозвільній сфері в Україні набуло свого початку з 17.06.1992 з прийняттям Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна», саме з даного документа бере свій початок визначення порядку та процедури придбання громадянами України окремих видів майна. Такий порядок набуття права власності було поширено на вогнепальну мисливську гладкоствольну й нарізну зброю, газові пістолети, револьвери та патрони до них, холодну й пневматичну зброю [1].

Законодавчо та офіційно процедура правового закріплення обігу зброї в Україні завершилася ще 21 серпня 1998 року. Цього дня Наказом МВС України № 622 було затверджено Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів [2].

Відповідно правовий режим обігу цивільної зброї сьогодні врегульовано Інструкцією, затвердженою наказом МВС від 21.08.1998 № 622 [2]. Але це не відповідає статті 92 Конституції, яка передбачає необхідність законодавчого врегулювання цього питання. Незважаючи на таку значну кількість вогнепальної зброї в обігу, дані правовідносини в Україні досі не врегульовані жодним законом. Усі питання, пов'язані з обігом цивільної зброї, вирішуються виключно підзаконними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України та інших міністерств і відомств.

Тому з огляду на викладене, на теперішній час до Верховної Ради України подано два законопроекти «Про право на цивільну вогнепальну зброю» як основний № 5708 [3] та альтернативний № 5708-1 [4], які мають багато спільних положень. Розроблення проектів обумовлене необхідністю законодавчого регулювання відносин, що виникають під час обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї, у них надано визначення термінів і понять, визначено засади державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, а також уперше запропоновано класифікувати цивільну вогнепальну зброю не за призначенням (мисливська, спортивна, бойова), а за технічними характеристиками.

Нам автори законопроектів пропонують встановити такі категорії цивільної вогнепальної зброї:

- Автоматична вогнепальна зброя під групою А;
- Гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя під групою В.

У разі ухвалення законопроекту №5708 таку зброю зможуть отримати тільки особи, чия діяльність пов'язана з ризиком для життя і здоров'я, а саме: судді, прокурори, поліцейські, приватні виконавці, приватні детективи, нотаріуси, адвокати, журналісти, працівники органів державного екологічного контролю, працівники спеціальних підрозділів органів охорони навколишнього природного середовища;

- Короткоствольна вогнепальна зброя під групою С.

Автори законопроекту № 5708 пропонують дозволити володіння такою зброєю лише спортсменам, старшим за 18 років, які не рідше двох разів на рік брали участь у змаганнях у складі збірних України і мають звання майстра спорту в цьому напрямку;

- Довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя під групою D.

У разі ухвалення законопроекту головною особливістю даної категорії є право на зброю матимуть громадяни від 18 років, які пройшли спеціальне навчання;

- Довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя під групою E.

Дану категорію автори законопроекту пропонують дозволити отримувати громадянам старше 25 років, яких не притягували до адміністративної відповідальності за порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї. Посвідчення власника зброї пропонують видавати спершу на 3 роки, а кожне наступне чи продовжене – на 5 років. Цей документ не зможуть отримувати громадяни, у яких судимість або медичні протипоказання.

Дані законопроекти чітко визначають перелік видів зброї, боєприпасів та обладнання до неї, які виведенні з цивільного обороту (розривні кулі патронів, глушники до короткоствольної зброї, зброя без маркувань або виготовлена з матеріалів, які неможливо розпізнати металошукачем тощо).

Ще одним важливим аспектом, що пропонують автори, є запровадження посвідчення власника зброї, наприклад, як з посвідченням водія, яке громадянин зможе отримати строком на п'ять років та видаватися на певну категорію зброї (довгоствольна вогнепальна нарізна, автоматична вогнепальна зброя, короткоствольна тощо). Дане посвідчення наділятиме громадянина правом придбати зброю саме цієї категорії, унормовано вимоги щодо її отримання, які відрізнятимуться за віковим цензом, стажем поводження зброї, строком користування тощо. Але, на мою думку, застосування такої назви, як «Посвідчення власника зброї», викликає сумніви при такій ситуації, наприклад, як співробітники суб'єктів охоронної діяльності, про яких йде мова у частині 13 статті 34 законопроекту № 5708, де вони не є її власником і не мають документа на право володіння, але використовують її [3]. Отже, надання таким особам «Посвідчення власника зброї» виглядає нелогічним, тим більш, що власником зброї у цих випадках зазвичай є відповідна юридична особа, якій і видається «Посвідчення власника» на цю зброю.

А також пропонується на кожен одиницю вогнепальної зброї видавати технічні паспорти із зазначенням характеристик зброї та відомостей про її власника, що, на мою думку, має важливе значення для регулювання порядку з поводженням цивільної зброї.

Законопроекти, котрі подані до Верховної Ради України, передбачають подібні механізми регламентації порядку набуття у власність цивільної зброї, її спадкування, зберігання, носіння, транспортування, використання, вилучення, знищення тощо. Але вони мають і певні відмінності. По-перше, це стосується короткоствольної зброї (пістолетів і револьверів). Законопроект № 5708 пропонує, щоб таку зброю могли придбати лише спортсмени, які надалі мають зберігати її винятково в тирі та не мають право носити поза місцем проведення спортивних заходів, то альтернативний проект № 5708-1 пропонує надавання можливості придбати таку зброю фактично всім охочим, приховано носити її із собою (окрім зон, вільних від зброї) та зберігати в себе вдома. По-друге, є відмінність в прийнятті Єдиного реєстру зброї, держателем якого, за задумом авторів законопроекту № 5708, має бути Міністерство внутрішніх справ України (яке веде всі подібні обліки), а в законопроекті № 5708-1 реєстр хочуть передати до Мін'юсту. Але в той же час Міністерство юстиції України обгрунтовано відмовилися стати держателем Єдиного реєстру цивільної зброї й запропонували залишити підпорядкування реєстру Міністерству внутрішніх справ України.

Проаналізувавши законодавчо-правову базу та подані до Верховної Ради України законопроекти хочу погодитися з їхньою актуальністю на теперішній час та

необхідністю законодавчого регулювання обігу зброї.

Право людини на життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особиста безпека належать до природних прав людини і повинні захищатись у демократичній, правовій країні усім масивом нормативно-правових актів. Конституція України (ст. ст. 3, 27, 29, 30 Конституції України) та норми інших галузей права (н-д, ст. 36 Кримінального кодексу України) відповідним чином забезпечують охорону цих природних прав. Однак це є вкрай недостатнім і потребує подальшого правового вдосконалення.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є саме ухвалення закону, який врегулюватиме питання забезпечення громадянами держави права на активний особистий захист свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я навколишніх від злочинних посягань, у стані крайньої необхідності за допомогою вогнепальної зброї, а також приведення існуючого нормативного регулювання в питанні зброї у відповідність до норм Конституції.

Висновки. На теперішній час законодавство України потребує чіткого регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері реалізації права громадян та юридичних осіб в Україні на цивільну вогнепальну зброю, бойові припаси до неї, а також конструктивно схожі зі зброєю та бойовими припасами виробу, та визначення правового режиму власності на цивільну вогнепальну зброю, встановлення основних прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту, застосування цивільної вогнепальної зброї, та бойових припасів до неї, а також інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані, у тому числі і відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Тому з метою урегулювання суспільних відносин з обігу цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів розроблено та подано до Верховної Ради України два законопроекти про право на цивільну вогнепальну зброю. Метою законопроектів є дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів, врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані.

Відповідно до вказаної мети пропонується прийняти законодавчий акт, в якому визначатимуться наступні розділи: класифікація цивільної вогнепальної зброї; загальні засади здійснення прав і виконання обов'язків власників цивільної вогнепальної зброї; порядок отримання права на цивільну вогнепальну зброю та боєприпаси; встановити порядок придбання, володіння зберігання та застосування зброї; порядок страхування цивільної відповідальності власників цивільної вогнепальної зброї; забезпечити право на приховане носіння зброї з метою самозахисту; створення Єдиного державного реєстру власників зброї та створити механізм чіткого контролю за діяльністю системи ліцензування власників зброї.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2012 № 576/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.
2. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
3. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України №5708, зареєстрований Верховною Радою України від 25.06.2021. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.
4. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект Закону України №5708-1, зареєстрований Верховною Радою України від 13.07.2021. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.
5. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 693-р, URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/KR190693?an=1&ed=2020_07_22.
6. Законодавче врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: стаття для видання «Голос України». URL : http://www.golos.com.ua/article/354081?fbclid=IwAR3EuOsM-IC8j2KgYjF550qV067pHQ0Hus8_Q0nOi5fUQM51rEjeiNXhAv8.

Надійшла до редакції 14.12.2021

References

1. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro dozvil'nu system [On approval of the Regulations on the licensing system] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2012 r. № 576/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>. [in Ukr].
2. Instruksiya pro porjadok vyhotovlennya, prydbannya, zberihannya, obliku, perevezennya ta vykorystannya vohnepal'noyi, pnevmatichnoyi i kholodnoyi zbroyi, prystroyiv vitchyznyanoho vyrobnytstva dlya vidstrilu patroniv, sporyadzhennykh humovymy chy analohichnymy za svoymy vlastyvyostyamy metal'nymy snaryadamy nesmertel'noyi diyi, ta zaznachennykh patroniv, a takozh boyeprypasiv do zbroyi ta vybukhovnykh materialiv [Instruction on the procedure for manufacture, purchase, storage, accounting, transportation and use of firearms, pneumatic and melee weapons, devices of domestic production for firing cartridges equipped with rubber or similar in their properties non-lethal metal shells, and these cartridges and ammunition to weapons and explosives] : nakaz MVS Ukrainy vid 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>. [in Ukr].
3. Pro pravo na tsyvil'nu vohnepal'nu zbroyu [On the right to civilian firearms] : proyekt Zakonu Ukrainy №5708, zareyestrovanyy Verkhovnoyu Radoyu Ukrainy vid 25.06.2021. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360. [in Ukr].
4. Pro pravo na samozakhyst ta volodinnya tsyvil'noyu vohnepal'noyu zbroyeju [On the right to self-defense and possession of civilian firearms] : proyekt Zakonu Ukrainy №5708-1, zareyestrovanyy Verkhovnoyu Radoyu Ukrainy vid 13.07.2021. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481. [in Ukr].
5. Pro zatverdzhennya planu zakhodiv z realizatsiyi Stratehii rozvytku orhaniv systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav na period do 2020 roku [On approval of the action plan for the implementation of the Strategy for the development of the system of the Ministry of Internal Affairs until 2020] : rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.08.2019 № 693-r, URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/KR190693?an=1&ed=2020_07_22. [in Ukr].
6. Zakonodavche vrehulyuvannya obihu tsyvil'noyi vohnepal'noyi zbroyi v Ukraini [Legislative regulation of the circulation of civilian firearms in Ukraine] : stattya dlya vydannya «Holos Ukrainy». RL : http://www.golos.com.ua/article/354081?fbclid=IwAR3EuOsM-IC8j2KgYjF550qV067pHQ0Hus8_Q0nOi5fUQM51rEjeiNXhAv8. [in Ukr].

ABSTRACT

Vita Moroz, Anastasiya Chepizhko. Legislative and legal consolidation of the rules of law on the legalization of civilian military weapons. This article deals with certain problematic issues of legislative regulation of the right of free access to military weapons, discusses its nature and legal point in the Ukrainian legislation. At the present time, the relevance of this research adds to the fact that the Ukrainian Armed Forces and other military formations conduct defense operations on the territory of Ukraine. Therefore, these military activities on the territory of Ukraine lead to a significant increase in the circulation of weapons, namely illegal. Officially unregistered weapons become a source of accidents, accidents that in large numbers have lethal consequences. That is why the problem of legalization of arms trade, its registration consolidation and improvement of normative-legal provisions of its use is topical for Ukrainian society at the present time. The research analyzed the legal aspects of legislative regulation of circulation of civilian military weaponry in Ukraine.

The human right to life, health, honor and dignity, inviolability and personal security are natural human rights and must be protected in a democratic, legal country by an array of regulations. However, this is extremely insufficient and needs further legal improvement. One of the ways to solve this problem is to pass a law that will regulate the issue of ensuring the right of citizens to actively protect their lives and health, as well as the lives and health of others from criminal encroachment, in a state of emergency with firearms, and bring existing normative regulation in the issue of weapons in accordance with the norms of the Constitution. The analysis of draft laws proposed by the state to regulate the circulation of arms in Ukraine is carried out. The conclusions indicate the necessity of improvement of legislative provisions that regulate the circulation of arms, and suggestions for their improvement have been offered.

Keywords: *arms, firearms, civilian arms, arms traffic, illegal arms traffic, bill of law.*